

Castricum, Stille Zaterdag 2023

Aan het Moderamen van de Generale Synode
van de Protestantse Kerk in Nederland

Onderwerp: PKN en Israël

Geachte dames en heren,

Onlangs las ik de advertenties van de Dienstenorganisatie waarin twee medewerkers Kerk en Israël gevraagd worden, die onder andere invulling moeten geven aan de onopgeefbare verbondenheid met Israël. Eén van de taken is het bijdragen aan het besef van en verzet tegen antisemitisme. Nagegaan moet dus worden wat antisemitisme is, hoe het is ontstaan, waar het voorkwam en nog voorkomt en wat de gevolgen zijn van antisemitisme. Om iets zinnigs te kunnen doen in dit grote werkveld zul je keuzes moeten maken. Daar wil ik met deze brief graag een bijdrage aan leveren.

Wat zijn de gevolgen van antisemitisme voor joden in het verleden en in de tegenwoordige tijd? En hoe kijken wij en joden zelf daar tegenaan?

In Rütenbrock, een dorp in Duitsland, ongeveer vijf kilometer van Ter Apel, mijn geboortedorp, zijn bijbelteksten aangebracht op twee gedenkzuilen voor de Katholieke Kerk, met per zuil tientallen namen van jongens, mannen, omgekomen in W.O 1 of W.O 2. Op de ene zuil staat: 'Selig die gelitten haben', op de andere: 'Es ist der Herr, er tue was Ihm wohlgefällt'. Deze laatste woorden spreekt Eli als hij verneemt dat het met zijn familie slecht zal aflopen. Zijn zoons, die het volk moeten dienen bij de tempel, vertoonden zeer ernstig wangedrag. Eli wist van het kwaad, maar heeft ze niet terechtgewezen. Ze komen om in een oorlog(1 Samuel3). In de buurt van Rütenbrock bevonden zich de Emslager, een reeks concentratiekampen. "Wir haben es nicht gewusst".

In het Auschwitz-proces (begonnen op 20 december 1963) deed de West-Duitse historicus professor. dr. Helmut Krausnick uit de doeken hoe Hitler zijn anti-Joodse campagnes heeft gevoerd. De nazi-wandaden jegens de Joden waren een 'natuurlijke ontwikkeling van de Duitse geschiedenis. Adolf Hitler was geen toeval, maar het resultaat van eeuwen antisemitisme in Duitsland'. Hitler zei al in 1920 dat men het volk moest leren de Joden te haten. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog verklaarde hij dat de tijd was aangebroken om 'de Joden te vernietigen'. Een van de aanklagers vroeg de professor waarom het Duitse volk en de kerken, die erin waren geslaagd een eind te laten maken aan het euthanasie programma, niet tegen de moord op de Joden hadden geprotesteerd. 'Het euthanasieprogramma liep meer in het oog en werd door meer mensen opgemerkt. De mensen voelden zich ook meer verbonden met geestelijk onvolwaardigen dan met de Joden', aldus Krausnick. Toen hem werd gevraagd wat daar de oorzaak van was antwoordde hij: 'Wegens het anti-semitisme-'. (Uit artikel in Trouw d.d. 18 februari 1964, heel toevallig onlangs gevonden in stapeltje knipsels.)

Dat antisemitisme is ook sterk bevorderd door Maarten Luther, met o.a. zijn boekje: Von den Juden und ihren Lügen. Bij een bezoek aan het Duits Historisch Museum in Berlijn trof ik het boekje niet aan in de uitgebreide verzameling van werken van Luther.

Als nu eens de Duitse kerken, en de andere kerken in Europa, de hele christelijke wereld, Hitler vanaf het begin bestreden hadden, had dan de Holocaust, en zelfs de wereldoorlog niet voorkomen kunnen worden?

De geschiedenis herhaalt zich niet op dezelfde wijze. Oekraïne werd bedreigd door het Russische leger dat werd opgesteld langs de grens van Oekraïne. Wij in Europa konden ons niet goed

voorstellen dat het echt Oekraïne binnen zou trekken. Iran bedreigt al jaren Israël met vernietiging van de Joodse staat, steunt o.a. Hezbollah en Hamas en werkt hard aan een atoombom. Als je vindt dat dat niet zo belangrijk is, bijvoorbeeld omdat de Joodse Staat geen bestaansrecht heeft, kunnen we de andere kant opkijken. Dan is bijvoorbeeld de regelmatige veroordeling van Israël door de Mensenrechtenraad van de VN een zaak waar je geen aandacht aan hoeft te besteden. Joden zeggen te hebben geleerd dat wanneer iemand of een land je bedreigt je dat serieus moet nemen.

Op 29 september 2016 sprak voormalig opperrabbin van Groot-Brittannië rabbi Jonathan Sacks (hij wordt tegenwoordig in Trouw geprezen om o.a. de serie boeken die hij schreef over de vijf boeken van Mozes) het Europees parlement toe. Titel: "Antizionisme is het antisemitisme van onze tijd". Sacks: 'wij moeten precies weten en begrijpen wat antisemitisme is, waarom het gebeurt, en in het bijzonder waarom antisemieten ervan overtuigd zijn dat ze geen antisemiet zijn. Laat mij eerst antisemitisme definiëren. Joden niet leuk vinden, is geen antisemitisme. (.....) Kritiek leveren op Israël is geen antisemitisme. Ik sprak van de week een aantal kinderen in Groot-Brittannië en ze vroegen mij of kritiek op Israël leveren antisemitisme was. Ik vroeg ze: 'Denk jij dat jij het recht hebt om kritiek te leveren op de Britse regering?' Ze staken allemaal hun hand omhoog. Ik vroeg: 'Wie van jullie vindt dat Groot-Brittannië geen recht van bestaan heeft?' Geen enkel kind stak de vinger op. Nu weet je het verschil, zei ik, en ze begrepen het allemaal'. De rabbi vervolgt: 'Antisemitisme betekent dat je Joden het recht onthoudt om als groep te leven met dezelfde rechten als ieder ander. Het heeft in verschillende tijdperken verschillende vormen aangenomen. In de Middeleeuwen werden ze gehaat om hun religie. Eind negentiende, begin twintigste eeuw werden ze gehaat om hun 'ras'. Vandaag worden ze gehaat om hun natiestaat, Israël. Maar het principe blijft hetzelfde: het denkbeeld dat Joden geen recht hebben om te bestaan als vrije en gelijke mensen.'

Israël als Joodse Staat erkennen is door Palestijnen/Arabieren in alle onderhandelingen geweigerd, het laatst nog in 2000, en dus in feite ook de verdeling van het land over twee staten. Alleen Oost-Jeruzalem als hoofdstad van een Palestijnse staat was niet voldoende. De westerse wereld accepteerde die weigering. 'Jammer dat Yasser Arafat niet in staat was over zijn eigen schaduw te stappen'. Maar de gevolgen van die weigering zien we bijna dagelijks, waarbij Israël vaak de schuld krijgt. Er wordt niet gevraagd waarom Israël 'de muur' bouwde, waarom Israël groepen aanvalt die zoveel mogelijk Joden willen vermoorden, of 'de bezetting' de oorzaak is van alle ellende. Voor 1967 hebben de Palestijnse leiders ook geweigerd vrede met de Joodse staat te sluiten.

Intussen werden de vluchtelingenkampen met vele miljarden dollars, voornamelijk geld uit westerse landen, in stand gehouden. De integratie van deze vluchtelingen in landen waar ze wonen is onmogelijk gemaakt door die landen. Velen van hen leven in erbarmelijke omstandigheden. Kun je Israël daar de schuld van geven? Of moeten wij eens kritisch kijken naar onze rol in deze geschiedenis. En ons wat meer bescheiden opstellen.

En wat het lot van de Palestijnen in het algemeen betreft: voor hen geldt, volgens Hillary Clinton, die van nabij de onderhandelingen in 2000 kon volgen, dat wanneer zij klagen over hun lot zij zich moeten wenden tot hun leiders.

Wij hadden joodse burens, die in 1942 onderdoken. Ze hebben de Holocaust overleefd. Er was veel ruzie in het gezin. De vier (volwassen) kinderen wisten niet dat hun vader voor elk van hen een onderduikplaats had geregeld. Ze waren natuurlijk op de hoogte van wat er in Duitsland gebeurde en moesten geleefd hebben met steeds meer toenemende ondraaglijke spanningen.

En Israël? Constante bedreiging vanuit het noorden, het oosten en het zuiden. Het is, aldus Amos Oz, een volk met veel verdeeldheid, maar het is toch één volk. Pluralisme met geraas en getier. In een confrontatie met joden uit Noord Afrika, kreeg hij bittere verwijten, beschuldigingen: 'je bent

een verrader'. 'In plaats van me op te hangen, wat ik volgens hen verdiende, stonden ze erop mijn drinken te betalen en mijn sigaretten aan te steken'.

(Ik weet niet of Amos Oz op dit moment even positief over zijn volk zou schrijven. Waarschijnlijk toch wel.)

Het land begon met kibboetsen, als een socialistisch land, en schoof in de loop der jaren, tot grote teleurstelling van veel Nederlanders, steeds meer op naar rechts, tot de huidige regering van Netanyahu. Teleurstelling volgde op teleurstelling in de onderhandelingen met de Palestijnen en de Arabische wereld. En wij stonden aan de kant en keken toe. Maar hebben wel veel kritiek op het land. Terwijl wij in Europa eeuwenlang Joden hebben vervolgd, verdreven en vermoord. Een kapper in Eilat zei: 'Noem mij een land waar wij Joden in vrede met de buurlanden kunnen leven en ik zal er morgen naar toe gaan'.

Het antisemitisme lijkt onuitroeibaar, ook in Nederland. 'We kregen het met de paplepel binnen', zei iemand tegen mij, die verder liever niet over Israël praat.

Een onderzoek over de Holocaust door een joodse belangenorganisatie is omstreden. Niod-onderzoeker Kees Ribbens had desgevraagd twijfels, maar 'de resultaten waren serieus'. Marc van Berkel, docent en onderzoeker, noemde de resultaten 'geloofwaardig'. Een hoogleraar statistiek had echter twijfels over de methodologie achter het onderzoek. Schreef dagblad Trouw onlangs. Je krijgt het gevoel dat je het onderzoek in een onderste bureaula kunt leggen.

Onze Protestantse Kerk in Nederland sprak niet zo lang geleden een schuldbelijdenis uit tegenover de joodse gemeenschap. Dat was een goede zaak. Tot enkele mensen zich gepasseerd voelden en luid van zich lieten horen. Dat heeft naar mijn mening de zaak zelf ondergraven.

Rabbi Sacks:

'Laat me deze vraag stellen: of je nu Jood, christen of moslim bent: zou je in een land willen blijven waar je politiebescherming nodig hebt terwijl je bidt? Zou je in een land willen blijven waar je kinderen bewaking nodig hebben om veilig naar school te gaan? Waar, als je in het openbaar een symbool van je geloof draagt, je het risico loopt om beschimpt of aangevallen te worden? Waar je kinderen op de universiteit worden beledigd of geïntimideerd om een gebeurtenis in een ander deel van de wereld? En waar hen, als zij hun eigen kijk geven op die situatie, het zwijgen wordt opgelegd? Dit gebeurt in het Europa van vandaag. In elk Europees land, geen enkel uitgezonderd, zijn Joden bang voor hun toekomst en die van hun kinderen. Als dit doorgaat zullen Joden uit Europa blijven vertrekken, totdat het uiteindelijk 'Judenrein' is geworden'.

Tenslotte. Heeft Israël bestaansrecht als Joodse staat? Als het antwoord positief is, moeten we ons zelf dan niet afvragen of wij de joden/het Joodse volk zowel hier in Europa als in Israël opnieuw in de steek gelaten hebben? En welke consequenties dat heeft?

Een reactie stel ik bijzonder op prijs

Met vriendelijke groet,
Jan Deuring